

همه چیز درباره ی کودکان پیش دبستانی

چکیده:

هدف از این مقاله بررسی ویژگی های کودکان ۳ تا ۶ ساله در دوره آموزش و پرورش پیش از دبستان می باشد. ما در این مقاله ابتدا بخشی از آخرین سخنرانی دکتر مونته سوری در هندوستان را میخوانیم سپس ضمن تشریح چند ویژگی روش مونته سوری در کار با کودکان پیش دبستانی، به بررسی و تشریح ویژگی های کودکان پیش دبستانی از بعد جسمی، عاطفی، ذهنی، اجتماعی و ... می پردازیم. در پایان چند مورد از مشکلات رفتاری کودکان در این دوره را مورد بررسی قرار داده و راه حل هایی را ارائه می نمایم.

مقدمه

هفت سال اول زندگی کودک، یعنی سنین پیش دبستانی، پایه و اساس شخصیت او را تشکیل می دهد و اگر این دوره آن گونه که پیامبر خدا فرمودند با عطف و مهرورزی همدلی و همراهی، غلیان و فوران احساسات خوشایند، محبت پذیری و اقتدار عاطفی کودکان همراه باشد، قوی ترین، سالم ترین و متعادل ترین ستون های تکوین شخصیت پی ریزی می شود و این قبیل بچه ها بیشترین آمادگی روانی و ذهنی را برای یادگیری (هفت سال دوم) می یابند و آمیزه ای از محبت پذیری و آموزش پذیری، آنان را برای دوره مشورت پذیری و رایزنی با بزرگ ترها (هفت سال سوم) آماده می کند. از نظر مربیان این دوره می تواند مقدمه خوبی جهت آموزش مهارت های ساده باشد. کنجکاوی زیاد و تقلید صریح از گفتار و کردار بزرگسالان توجه و دقت بیشتر والدین و مربیان را می طلبد. چرا که کودکان کوچکترین حرکات و رفتارهای بزرگسالان را مورد دقت قرار می دهند و به یک درک باطنی از الگوی بزرگسال خود و احساسات آنها نسبت به خود می رسند رفتارهای غیر اخلاقی و ناهنجار و یا برخوردهایی توأم با بی مهری و کم توجهی تأثیر نامطلوبی بر شخصیت کودک خواهد داشت .

بطور کل می توان گفت این دوره یکی از دوره های حساس زندگی کودک و مقدمه ای برای ورود به دنیای بزرگتر است. دادن تکالیف بیش از توان کودک برقرار نمودن انضباطی خشک، سیادت را از کودک می گیرد اگر در این مرحله به فرمایش پیامبر اکرم (ص) کودک را بزرگ بشماریم و اجازه دهیم مطابق میل خود به تفریح و سرگرمی بپردازد در دوره های بعدی هم حتماً کودکانی اطاعت پذیر خواهیم داشت .

چند ویژگی روش مونته سوری در کار با کودکان پیش دبستانی

قبل از همه بخشی از آخرین سخنرانی دکتر مونته سوری در هندوستان را با هم می خوانیم: "هدف ما در این دوره، یافتن روش مستقیم تر برای آرایه ی فرهنگی غنی تر به نسل های آینده بود. ما شما را متقاعد می کنیم فرهنگی که به جوانان آرایه می شود، کافی نیست، خیلی بیشتر از این ها می توان عرضه کرد .

به عبارت دیگر فرهنگ ارایه شده می تواند نوع وسیع‌تری باشد. تنها کافی است با سبکی دیگر ارایه شود و هدف ما هم همین است. ما به روشی تجربی در طی زمان آینده می توانیم به شما نشان دهیم چگونه این روش جدید بیشترین مزیت را برای اندیشه ی کودک دارد. این جریان نه تنها خسته کننده نیست، بلکه محرکی برای نیروهای روانی او است.

این تلاش چیست؟ تلاش یعنی صرف بیشتر انرژی روانی یا هر انرژی دیگر، تلاش یعنی تقلید و تمرین کردن استعدادها، بیش از آن چه فرد فکر می‌کند در حد توان اوست. تلاش یعنی حرکت فراتر از قدرت. هنگامی که کودک مانعی در فعالیت خود نمی بیند، آماده است خیلی بیشتر از آنچه انتظار داریم کار و فعالیت کند. زیرا با این تمرین فکری سخت است که خود را رشد می‌دهد و این رشد نه خستگی است، نه تنبلی و نه راحتی. فعالیت حیاتی رشد مداوم است و او هرگز خسته نمی‌شود. در هر حال، قانونی که برای تمام دوره‌های زمانی رشد صادق است این است که بیشترین تلاش از یک نیروی محرک آنی منشا می‌گیرد که به بیشترین میزان رغبت و انگیزه منتهی می شود. بنابراین باید هدف ما این باشد که این تلاش درونی را پرورش دهیم." ۲۹. مارس ۱۹۴۴

خود انضباطی یا آموزش انضباط درونی فرد

موضوع خود انضباطی، از موضوع‌های پایه‌ای آموزش زندگی عملی در روش مونته سوری است. این آموزش به کودک فرصت یادگیری بهتر و استفاده‌ی بهتر از فرصت‌ها برای هر گونه آموخته‌ای را می‌دهد. مهم‌ترین بخش آموزش، در خود انضباطی کودکان، تحریک حس درونی آن‌ها برای اندیشیدن درباره‌ی نوع عمل کردشان است. برای کودکان باید مشخص شود دلیل انضباط چیست و چرا آنان باید هر کاری را با برنامه و آرامش خاص انجام دهند. کودکان باید متوجه شوند بی‌نظمی، جنجال و نداشتن برنامه ریزی چه ضررهایی به آن‌ها می‌رساند. پایه ریزی انضباطی در کودک سبب می‌شود اعتماد به نفس خود او افزایش یابد. قدرت تفکر او تقویت شده و مهم‌تر از همه این که کودک زودتر به هدف از پیش تعیین شده‌ی خود برسد.

این امر سبب خود تشویقی او شده و لذت کارش را چندین برابر می‌کند، زیرا سرعت عمل او به دلیل برنامه ریزی قبلی بیشتر بوده است. کودک با آموختن انضباط درونی، پی می‌برد خودش باشد نه یک عروسکی که بزرگترها برای او تصمیم می‌گیرند. او می‌آموزد سکوت کند و در فرصت سکوت درباره‌ی دیگران فکر کند و انتخاب‌گر باشد. او می‌آموزد حقوقی دارد و باید به آن احترام گذاشته شود دیگران نیز دارای حقوقی هستند که برای او قابل احترام است. او یاد می‌گیرد می‌تواند مستقل عمل کند. هر چند در بسیاری اوقات گروه می‌تواند کمک خوبی برای پیشبرد اهدافش باشد، این اوست که انتخاب می‌کند تنها کار کند و یا با دیگران. این امر سبب می‌شود کودک احساس شخصیت کند و به بزرگترهای خود احترام بگذارد. هم چنان که به کوچکترها اهمیت می‌دهد و در صورت لزوم راهنمای آن‌هاست. او می‌داند اگر گروهش شکست بخورد، خودش هم شکست خورده است.

کودکان در کلاس‌های مونته سوری با احساس صمیمیتی که در جو موجود است،

تلاش می‌کنند سلامت جامعه‌ی کوچک خود را حفظ و در افزایش آن بکوشند. تمامی این اتفاق‌ها نیازمند هدایت اولیه‌ی کودکان به وسیله‌ی مربی آشنا به روش و علوم مונته سوری است .

این مربی با توانایی خاص خود و با پایه‌ریزی مناسب یکی دو ماه ابتدای سال قادر خواهد بود بقیه‌ی سال را با آرامش کامل همراه کودکان و بدون دغدغه‌ی فکری سپری کند و در پایان سال بازدهی عملی بسیار خوبی داشته باشد. وقتی کودک لذت انضباط در هر کاری را درک کند، بسیار راحت می‌تواند پذیرای آن شود. یک مربی می‌تواند به جای تهدید کودکان و رفتار دیکتاتورانه با کودکان، به گونه‌ای برخورد کند که کودک برای تغییر رفتار خود تشویق و ترغیب شود .

همه‌ی انسان‌ها کمال‌گرا هستند و از زیبایی خود لذت می‌برند. کودکان هم این لذت را تجربه می‌کنند. برای مثال اگر کودکی با چهره‌ای ژولیده و بی‌نظم به کلاس بیاید، مربی می‌تواند به جای تهدید او به گونه‌ای رفتار کند که کودک ترغیب به انضباط شود. برای این کار مربی می‌تواند در آینه نگاه کند و درباره‌ی آرایش و دندان خود حرف بزند. در این صورت کودک هم که دوست ندارد خود را ژولیده و نامنظم ببیند، تلاش می‌کند تا مشکل را حل کند. به این ترتیب کودک خود معلم خود می‌شود، برای خود برنامه‌ریزی کرده و به آن عمل می‌کند و از عمل خود لذت می‌برد .

این خود تشویقی بالاترین جایزه‌ی اوست و سبب می‌شود کودک به دنبال لذت دیگری بگردد. مربی در بحث خود انضباطی نباید کودکان را با هم مقایسه کند و یا کودکی را وادار به کاری کند یا از قبل برای او برنامه‌ای بریزد و به او تحمیل کند، بلکه او باید آن قدر علم و توانایی داشته باشد تا با سیاستی عمیق، زیبایی و لزوم این انضباط را به کودک بفهماند. بدین ترتیب، کودک خود برای انجام عمل ترغیب می‌شود. این اتفاق با نوازش کودکان و همراه کردن آنان در مسیر دلخواه روی می‌دهد.

اشتیاق ذاتی کودکان برای یادگیری با فرصت دادن برای به کارگیری فعالیت‌های اختیاری و غیر اختیاری و با راهنمایی مربی آموزش دیده تشویق می‌شود. کودکان در حین کار، قدرت تمرکز خود را تقویت می‌کنند و احساس خوش آیندی از حس خود انضباطی خویش به دست می‌آورند. در چارچوب این امر کودکان گام‌های خود را متناسب با فعالیت‌های خود گسترش می‌دهند .

تغییر شکل و دگرگونی کودکان از تولد تا بزرگسالی به وسیله‌ی طرح‌های پیش‌رفته اتفاق می‌افتد. فعالیت‌های مונته سوری برای پذیرش تغییرات شخصی و علایق کودک، تغییراتی در نقطه نظرها و عادت‌های روزمره داده است. مונته سوری‌ها عقیده دارند کودکان تا قبل از ۶ سالگی کاوش گران حسی هستند که نیروی درک خود را به وسیله‌ی فراگیری محیط و فرهنگ بنا می‌کنند. کودکان در این دوره آن‌چه را دکتر مونتسوری به نام ذهن جذاب نامیده است نشان می‌دهند. این نوع ذهن توانایی بی‌نظیر، اما ناپایداری دارد که همه‌ی جنبه‌های فیزیکی و معنوی محیطی را جذب می‌کند. او این عمل را بدون تلاش یا خستگی انجام می‌دهد. کودک به دلیل کمک به خودسازی به کارهای شخصی تشویق می‌شود.

دنبال کردن توانایی‌های کودکان آنان را برای تفکر با نظم و ترتیب و به نمایش گذاشتن

خود یاری می دهد. مונته سوری دریافت، همه ی کودکان در گذر از دوران رشد حواس پنج گانه خود، نوساناتی را تجربه می کنند .

قیاس و تضاد در روش مונته سوری و روش سنتی

کودکان در روش مונته سوری می آموزند به شکل گروهی و مستقل فعالیت کنند. آن ها به دلیل تشویق در تصمیم گیری از دوران اولیه ی کودکی قادرند بسیاری از مشکلات و مسایل خود را حل کنند. در عین حال این کودکان حق انتخاب ویژه برای ارایه ی فعالیت و مدیریت زمان دارند. آن ها تشویق می شوند ایده ها را تغییر دهند و با دیگران آزادانه گفت و گو کنند. مهارت آنان در شریک شدن سبب هماهنگی شان با روش های جدید می شود. برنامه های مונته سوری بر پایه ی خود محوری است، نه فعالیت های رقابتی. کمک به توسعه تقویت ذهنی و اعتماد در قالب و تغییر دیدگاه های مثبت در مقایسه ی روش مונته سوری با سایر روش ها ملموس است .

زندگانی عملی

تجربه های زندگی عملی به کودک مراقبت از خود، دیگران و محیط را می فهماند. فعالیت ها شامل عملیاتی است که کودکان به عنوان بخشی از زندگی روزانه در خانه انجام می دهند. مانند شست و شو، اتو کردن، ظرف شویی، تزیین گل ها و غیره. عناصر و عوامل که سبب آمیزش بشر با دیگران می شود، با مهربانی و فروتنی معرفی شده و به وسیله ی همین فعالیت ها کودکان هم کاری جسمانی را گسترش می دهند و قادر به حرکت می شوند. بدین ترتیب آن ها به کاوش محیط می پردازند. کودکان فعالیت ها را از آغاز تا پایان آموخته و پی گیری و اراده ی خود را در کار گسترش می دهند. این اتفاق در تعریف مונته سوری به عنوان خمیری مایه ی حرکت نیروی درک مطرح است. مواد و اجسام حسی به عنوان ابزاری برای پشرفت محسوب می شود .

کودکان شناخت و ادراک سودمندی را دنبال می کنند و نظم و دسته بندی ادراک را می آموزند. آن ها این اتفاق را به وسیله ی لمس کردن، دیدن، بوییدن، چشیدن، شنیدن و جست و جوی استعداد های خاص فیزیکی محیط انجام می دهند که به وسیله ی مواد و اجسام طراحی شده ی خاص قابل انجام است. زبان زبان مساله ی حیاتی بشر است .

محیط مונته سوری فرصت های خوبی را برای زبان شناسی جامع و غنی آماده کرده است. زمانی که کودکان وارد کلاس می شوند، به آنان به وسیله ی ساده ترین راه ممکن، شانس غنی سازی که در دوران کوتاه زندگی شان آموخته اند، داده می شود.

این آموزش با ظرافت و زیبایی خاص خود انجام می گیرد. آن ها در این روش با توجه به استعداد های خاص خود در آموختن، به کشف و جست و جو می پردازند. نوشتن را در صورتی که خسته کننده نباشد، می آموزند. نتیجه ی این کار خواندن است. کودکان هرگز روزی را که نمی توانستند بخوانند و بنویسند، به خاطر نمی آورند.

گسترش فرهنگ علوم ی چون تاریخ، زیست شناسی، گیاه شناسی، جانور شناسی، هنر و موسیقی به عنوان گسترش دهنده ی فعالیت های زبانی و حسی

کاربرد دارند. کودکان درباره‌ی دیگر فرهنگ‌های گذشته و حال مطالعه می‌کنند. این موضوع به آن‌ها احترام به خود و عشق به محیط را می‌آموزد. آن‌ها حس هم‌کاری و انسجام با خانواده‌ی بشری جهان و سرزمین را خلق می‌کنند. تجربه‌ها در طبیعت همراه با مواد موجود در آن، احترام به زندگی را بر می‌انگیزد. تاریخ برای کودکان به وسیله‌ی هنر و موسیقی قابل تداعی است.

خصوصیات کودکان ۶-۳ سال (پیش دبستانی)

خصوصیات جسمانی:

1. کودکان این گروه افرادی هستند پر جنب و جوش، دارای ماهیچه‌های بزرگ، رشد کنترل بدنی خوب و با انرژی فراوان.
2. ماهیچه‌های بزرگ رشد یافته‌تر از ماهیچه‌های انگشتان و دستهای آنهاست.
3. تمرکز بر اشیاء کوچک برایشان مشکل است.
4. استخوان‌های محافظ مغز هنوز نرم هستند.
5. پسرها در عین رشد جسمانی بیشتر و جثه بزرگتر در مورد کارکردن با چیزهای کوچک دیرتر از دخترها به مهارت می‌رسند.
6. اغلب عادت به استفاده از یک دست (۹۰ درصد دست راست) را دارند.
7. نمی‌توانند به مدت طولانی ساکت و آرام بنشینند.

خصوصیات اجتماعی:

1. بیشتر کودکان یک یا دو دوست بسار نزدیک دارند، ولی این دوستی‌ها به سرعت تغییر می‌کند.
2. گروه‌های بازی معمولاً کوچک است و سازماندهی چندانی ندارد و به سرعت تغییر می‌کند.
3. نزاع زیاد اتفاق می‌افتد ولی معمولاً کوتاه است و به سرعت فراموش می‌شود.
4. بازی‌های نمایشی را دوست دارند و تحت تأثیر نمایش‌ها و برنامه‌های تلویزیونی قرار می‌گیرند.
5. آگاهی از نقش جنسی به تدریج در این دوران سنی آغاز می‌شود و معمولاً کودکان این دوره آماده‌الگو پذیری از نقش‌های اجتماعی مربوط به جنس خود هستند.
6. کودکان بیشتر دوست دارد که با دیگران ارتباط برقرار کند و میل زیادی به همکاری دارد.

خصوصیات عاطفی

1. عواطف خود را آزادانه و آشکارا ابراز می‌کنند.
2. کودکان به علت روبرو شدن با موقعیت‌های بسیاری که بسشتر آنها نیز تازگی دارد و نیز به دلیل قوه تخیل فعال ممکن است ترس‌های زیادی داشته باشند.
3. حسادت در بین آنها تقریباً عادی است.
4. لکنت زبان بین کودکان بسیار شایع است.

خصوصیات ذهنی

1. خود مداری از ویژگی های این دوره می باشد که به علت خود مداری کودک قادر به درک دید گاه دیگران نیست.
2. مهارت کاملی در زبان دارند.
3. قدرت تخیل و خلاقیت به اوج می رسد.
4. رشد گویایی در این دوره بسیار سریع است.
5. سخن گویی کودک از نظر محتوا به دو صورت تکلم خود مدار و تکلم اجتماعی شده انجام می شود.

خصوصیات اخلاقی

از نظر پیاژه و کلبرگ کودکان پیش دبستانی هیچ گاه در قضاوت های اخلاقی خود نیت افراد را در نظر نمی گیرند بلکه بر اساس نتیجه ظاهری هر عمل قضاوت می کنند. بررسی دیدگاه های مختلف راجع به ویژگی های کودکان پیش دبستانی

مراحل رشد شناختی در نظر پیاژه:

پیاژه می گوید که رشد شناختی آدمی در جریان مراحل حل وجود می آید که از نظر کیفیت با یکدیگر متفاوت است و در عین حال یکی بر دیگری بنا شده است. هر یک از این مراحل ساخت و عملکرد ویژه ای دارد که در تمام کودکان همانند است.

پیامد های آموزشی دیدگاه پیاژه

بنابر این نظریه می توان گفت برخورد با چنین کودکانی نیازمند حوصله و علاقه فراوان است و لازم است معلم به خوبی به صحبت های آنها گوش دهد.

مراحل رشد از نظر برونر

مراحلی که برونر در رشد ذهنی پیشنهاد می کند با دوره های مد نظر پیاژه (حسی- حرکتی، عملیات عینی و عملیات ذهنی) معادل است. برونر معتقد است که مراحل رشد ذهنی کودک با سن او ارتباط چندانی ندارد. برونر می گوید که کودک در هر مرحله از رشد، محیط پیرامون خود را به صورت خاصی می بیند و جهان را به گونه خاصی تفسیر می کند. پیامد های آموزشی مطالعات برونر با توجه به این دیدگاه معلم از روش های توأم با بازی و آرامش استفاده می کند و همچنین باید نیاز کودکان کودکستانی به تشویق فوری را تشخیص دهد و جو آرام و آزادی را برای آنها در کلاس بوجود آورد.

مراحل رشد در نظریه اریکسون

بر پایه نظریه اریکسون، رشد شخصیت و هویت آدمی در هشت مرحله صورت می گیرد. اگر چه وی معتقد است که این هشت مرحله، جهان شمول و شامل همه افراد است، به نظر او تفاوت های خانوادگی اجتماعی و فرهنگی در چگونگی برخورد هر فرد

با مسائل در هر مرحله و همچنین حل آنها تاثیر بسياري مي گذارد.

پيامد های آموزشی مطالعات اريكسون

بنابر اين نظريه ، معلمان دوره قبل از دبستان بايد به دانش آموزان اجازه دهند تا به تجارب آزادي كه باعث رشد استقلال آنها مي شود پردازند ولي راهنمايي هايي نيز فراهم كنند تا امكان ايجاد دودلي و ترديد از بين برود .

تفكر كودك پيش دبستاني شما چه ويژگيهاي دارد؟

- تفكر عيني :

كودك در سنين ۲، ۳ يا ۵ سالگي معمولاً داراي تفكر عيني است. يعني اين كه وي آنچه را مي تواند لمس ، مشاهده و تجربه كند به سادگي درك مي كند. بنابر اين اگر موضوعي انتزاعي را براي شرح مي دهيد بايد آن را با مثالهاي عيني در باره تجربيات ملموس زندگي او همراه كنيد. مثلاً اگر در باره ضرورت رعايت بهداشت و نحوه بروز بيماري در اثر فعاليت ميكروبي براي شرح توضيح مي دهيد بهتر است از كتاب يا كارتون با نقاشي ها و تصاوير كارتوني از ميكروب استفاده كنيد و حرفهائيتان را با تصاوير عيني و ملموس همراه سازيد.

- **تفكر سحرآميز:**

كودك در اين سنين فكر مي كند كه اعمال ، آرزوها و احساساتش بر حوادث و وقايع اطراف تاثير مي گذارد. علي كودك ۴ ساله ممكن است تصور كند كه بيماري خواهر كوچكتري سارا (ابتلا به گاستروانترت) به علت آرزوي وي «كاش سارا اصلاً وجود نداشت» شكل گرفته است. اگر علي خود /ب شود ممكن است فكر كند به علت رفتار بد ي كه با شما داشتهف تنبيه شده است، بنابر اين در گفتگو با كودكان در اين سنين حتماً بايد از برداشت و درك آنان از وقايع اطرافشان به ويژه در موارد خاص مانند بيماري كودك يا وجود بيماري در اعضاي خانواده از آنان سولا كنيد و تا حد ممكن ، تفكرات غيرمنطقي آنان را كه مي تواند موجب احساس گناه يا اضطراب آنها شود اصلاح سازيد.

- **خود محوري:**

كودك در سنين پيش دبستاني ، تفكر خود محور دارد. وي تصور مي كند كه مركز دنيا است و همه حوادث و اتفاقات در جهان براي او رخي مي دهند مثلاً زماني كه به علي گفته مي شود آرامتر بازي كند تا برادر بزرگش بتواند درس بخواند ، وي قادر نيست خود را به جاي برادرش تجسم كند و رفتارش را به خاطر او تغيير دهد. نه بدين علت كه وي خودخواه است ، بلكه به اين علت كه توانايي شناختي لازم براي اين كار را پيدا نكرده است تا دريابد هر تجربه اي در ديگران چه احساس ي به وجود مي آورد. او تنها دنيا را از زاويه ديد خود مي نگرد.

- **زنده پنداري:**

كودك در سنين پيش دبستاني ، ويژگي هاي انساني را به اشياي بي جان نسبت مي دهد . بنابر اين زماني كه علي در هنگام دويدن ، يا ميز برخورد مي كند و به زمين مي خورد ممكن است بگويد اين ميز است كه عمداً مجب زمين خوردن وي شده

است.

- درك زمان:

كودك پيش دبستين نمي‌تواند طول مدت زمان را دقيقاً درك كند. وي زمان را در ارتباط با برنامه روزانه اش درك مي‌كند، بنابراين وقتي مي‌خواهيد زمان انجام كاري را به او يادآوري كنيد نياز دارد كه آن را در رابطه با كارهاي روزانه بيان كنيد: مثلاً «وقتي پدر از سركار برگردد، به پارک مي‌رويم» «كودك مفاهمي زمان گذشته، حال و آينده را درك مي‌كند مثلاً ممكن است جملات «وقتي بزرگ شدم» يا «وقتي خيلي كوچك بودم» را به كار ببرد ولي براي درك دقيق تر زمان و دروه‌هاي زماني طولاني نياز به كمك دارد. مثلاً براي اينكه به وي نشان دهيد ۱۰ روز ديگر به مسافرت خواهيد رفت، مي‌توانيد از يك تقويم بزرگ استفاده كنيد و گذشت هر روز را با يك علامت مشخص كنيد.

خصوصيات و رفتارهای تغذیه ای در کودکان پيش دبستانی

در دوره پيش دبستانی، كودك به سرعت مهارت هاي مختلفي كسب مي‌كند. يك كودك يك ساله بيشتر از انگشتان خود براي غذا خوردن استفاده مي‌كند و ممكن است براي ننگه داشتن ليوان نياز به كمك داشته باشد .

در سن دو سالگي او خواهد توانست ليوان را با يك دست ننگه دارد و يا قاشق را به خوبي به كار ببرد، اگر چه هنوز هم گاه به گاه استفاده از دستپايش را به استفاده از قاشق ترجيح مي‌دهد. در سن ۶ سالگي كودك اعمال ظريف را به خوبي انجام مي‌دهد و مي‌تواند از كارد براي ماليدن كره و پنير بر روي نان يا براي بريدن غذاها استفاده كند.

بنابراين در دوران پيش دبستانی ممكن است كودك به كرات غذاها را بر روي زمين يا لباس خود بريزد و يا با دستهاي خود غذا بخورد اما اين رفتارها بخشي از سير تكامل طبيعي او محسوب ميشوند. همانطور كه قبلا هم گفته شد در اين دوران به علت كندتر شدن رشد كودك، اشتهاي او نيز کاهش مي‌يابد كه اين مسئله ممكن است باعث نگرانی والدين گردد اما در حقيقت بخشي از سير تكامل كودك پيش دبستانی محسوب ميشود .

در اين سن توجه كودك به غذا کاهش، ولي توجه او به محيط اطراف افزايش مي‌يابد. كودك پيش دبستانی گاهي از خوردن غذاهايي كه قبلا به آنها علاقه داشته است امتناع مي‌كند و گاهي تمايل دارد كه يك غذای خاص را در هر وعده غذا بخورد كه به آن (food jags) مي‌گویند .

اين رفتارها ممكن است نشانه خستگي از مصرف غذاهاي هميشگي و يا ابزاري براي آزمودن احساس عدم وابستگي باشد. اين احساس به تدريج در كودك پيدا مي‌شود.

چالشها و مشكلات رفتاري كودك پيش دبستاني و راه حلها

مشكلات رفتاري شايع كودكان

الف - دروغگويي:

دروغگويي يکي از رفتارهاي شايع کودکان است که اغلب والدين را خيلي ناراحت مي‌کند.

دروغگويي کودکان معمولاً سه دليل عمده دارد:

1 - کودک واقعيت و خيال را در هم مي‌آميزد و گاه تصورات خود را کاملاً واقعي مي‌پندارد. معمولاً تا ۶ يا ۷ سالگي، توانايي کودک براي افتراق وقايع واقعي از خيالي، کامل نشده است.

2- کودک به نوعي تفکر آرزومندانه پسرقت کرده است و بدین طريق با يك واقعيت غيرقابل تحمل انطباق مي‌يابد. مثلاً کودکی که پدرش وي را ترک کرده است ممکن است داستانهايي در باره اين که پدرش شماره تلفن وي را نمي‌داند بسازد. گاهي کودک با چنان شدتي خواستار اين آروزها است که خود نيز باوز مي‌کند آن چيز را به دست خواهد آورد. مثلاً «من دوست دارم يك دوچرخه داشته باشم» ممکن است است به «من براي تولدم يك دوچرخه هديه مي‌گيرم» تبديل شود.

3- کودک به منظور فرار از تنبيه يا انعتقاد دروغ مي‌گويد. وي ممکن است بداند آنچه که مي‌گويد حقيقت ندارد ولي بتدريج خودش هم بخشهايي از آن را باور مي‌کند گاهي اوقات کودکان با هوشتر بيشتري به دروغگويي پناه مي‌برند تا تايد والدين را از دست ندهند و از عواقب کار خود فرار کنند .

توصيه‌هاي زير در برخورد با دروغگويي مي‌توانند کمک کننده باشند:

- در مواجهه با کودکی که دروغ گفته است آرامش خود را حفظ کنيد و سعي کنيد آرام بمانيد.

- به کودک لقب دروغگو ندهيد. کار او را از شخصيت وي افتراق دهيد.

- سعي کنيد نوع دروغ کودک را تعيين کنيد و بسته به آن واکنش مناسب نشان دهيد.

- اگر کودک دروعي نشاي از خيالات خود مي‌گويد به او کمک کنيد تفاوت بين واقعيت و خيال را دريابد. با وي طوري رفتار نکنيد که احساس کند کار اشتباهي کرده است.

- اگر کودک با موقعيتي دشوار روبرو سات و آرزوهايش را به عنوان واقعيت بيان مي‌کند وي را تشويق کنيد که به جاي اين کار به بيان احساساتش پردازد و از ديگران براي حل مشکلات کمک بخواهد.

- اگر کودک براي فرار از پيامد کار اشتباهش دروغ بگويد بهتر است به جاي واکنش شديد نسبت به دروغ گفتن، در باره کار اشتباه او و علت بد بودن کارش با وي صحبت کنيد.

- زماني که مي‌دانيد کودک کار بدی کرده است خود را درگير بحث با وي براي اعتراف

گرفتن نکنيد. مثلاً اگر کودک کيك تولدي را که پخته ايد بي اجازه خورده است و آثار

شکلات روي کيك را در اطراف دهانش مي‌بينيد به جاي اينکه پرسيد «آيا تو کيك را خورده اي؟» و او به دروغ «نه» بگويد، وي را جلوي آينه ببريد و بگويد «کيك خورده

شده و به صورت تو شکلات آن چسبيده است. من از تو خواسته بودم به کيك بدون

اجازه دست نزني». در اين صورت موضوع صحبت به جاي دروغگويي کودک بهپيروي از قوانين باز مي‌گردد.

- به خاطر داشته باشيد کودک را هم با گفتار و هم رفتارشان به راستگويي تشويق

کنید. شما بهترین الگوی فرزندتان هستید.

ب - استفاده از کلمات نامناسب و زشت، جواب پس دادن: تقریباً تمام کودکان در سنین پیش دبستانی گاه از کلمات نامناسب استفاده می‌کنند. گاهی آنان کلماتی زشت به زبان می‌آورند که باعث شرمندگی والدین می‌شود.

دلیل روشن به کارگیری این کلمات، شنیدن آنها در منزل یا مهدکودک یا محیط‌های دیگر است. زمانی که کودک از این عبارات استفاده می‌کند معمولاً با توجه شدید و واکنش بیش از حد والدین روبرو می‌شود که باعث تکرار بیشتر این کلمات خواهد شد.

راهکارهای زیر می‌توانند در برخورد با این رفتار کودک کمک کننده باشند:

- اگر کودک برای اولین بار از این کلمات استفاده می‌کند بهتر است معنای آن را از کودک بپرسید. اگر وی بتواند معنی کلمه را بگوید برایش توضیح دهید که این کلمه دیگران را ناراحت می‌کند و نباید در خانه استفاده شود.

- در صورت تکرار، در مراحل اول آرام ماندن و نادیده گرفتن این عبارات و دور نگهداشتن کودک از محیط‌هایی که در آنها چنین کلماتی استفاده می‌شود بهترین روش برخورد است .

- اگر با وجود نادیده گرفتن این رفتار ادامه یابد با آن مشابه دیگر کارهای نامطلوب کودک برخورد کنید و از شیوه‌های تنبیهی مناسب مانند منزوی سازی یا محروم کردن بهره گیرید.

- به کودک کلماتی بیاموزید که بتواند احساس ناکامی و ناراحتی خود را به صورت مودبانه ابراز کند .

- برخورد مودبانه و به کارگیری مناسب کلمات را توسط کودک تشویق نمایید. جواب پس دادن اغلب شیوه‌ای برای نشان دادن نافرمانی و لجبازی کودک و نشانه‌ای از تکامل کودک برای به دست آوردن استقلال است. تنش‌های زندگی روز مره مانند به دنیا آمدن کودک دیگر یا تغییر منزل ممکن است این رفتارها را تشدید کند .

در مواجهه با این مشکل توصیه‌های زیر را به کار گیرید.

- به خاطر داشته باشید کودکان پیش دبستانی نیاز به ابراز وجود و احساسات خود دارند. بنابراین اجازه ابراز نظر به صورت مودبانه را به آنان بدهید .

- سعی کنید انتظارات خود را با توانایی کودک تطبیق دهید. - در صورت نافرمانی و بی ادبی کودک در پاسخ دادن، از روش‌های تنبیهی مناسب استفاده کنید. - رفتارهای مناسب وی را تشویق کنید.

ج - دزدی:

تا سن سه سالگی بیشتر کودکان معنای دزدی را درک نمی‌کنند و حداقل یک سال دیگر طول می‌کشد تا آنها مفهوم مال من و مال تو را دریابند.

اگر کودک وسایل دیگران را بدون اجازه بر می‌دارد راهکارهای زیر را به کار برید: - آرامش خود را حفظ کنید و واکنش بیش از حد نشان ندهید.

- برای وی توضیح دهید که چیزهایی که متعلق به دیگران است نباید برای خود بردارد.

- به کودک بگویید صاحب آن شیئی برای از دست دادن آن، غمگین و ناراحت می‌شود.

- مطمئن شوید که وی شیئی موردنظر را به صاحبش برگردانده و عذرخواهی کند.

- به خاطر داشته باشید با این که کودک ممکن است بداند دزدی کار بدی است چون

دیگران به وی چنین گفته‌اند تا سن ۷ - ۶ سالگی ممکن است بدرستی علت بد بودن این کار را درک نکرده و در باره آن احساس گناه نکند.
- در صورتی که این مشکل به صورت مکرر و مزمن رخ دهد حتماً با یک مشاور یا روانپزشک کودک مشورت کنید .

د - پرخاشگری و حملات بدخلقی (قشقرق)

پرخاشگری کودکان علل مختلفی دارد. کودکان کوچکتر ممکن است به علت این که نمی‌دانند احساسات ناخوشایند خود مانند خشم و ناکامی را چگونه با کلمات ابراز کنند به پرخاشگری روی آورند. صحبت با کودکان و کمک به آنان برای بیابن احساساتشان بدون پرخاشگری در این موارد مفید است .
کودک ممکن است شاهد دعوا و پرخاشگری والدین یا دیگر اعضای خانواده باشد و از این رفتارها الگو برداری کند . بنابراین کنترل محیط منزل، عدم به کار گیری پرخاشگری در روابط بین فردی اعضای خانواده و همچنین نظارت بر برنامه‌های تلویزیونی که کودک مشاهده می‌کند می‌تواند این اثرات را تا حد ممکن کاهش دهد. گاهی به مرور زمان کودک یاد می‌گیرد که با بد خلقی و پرخاشگری می‌تواند به آنچه می‌خواهد دست یابد.

اگر والدین در برابر داد و فریاد یا پرخاشگری وی تسلیم شوند او در می‌یابد این رفتار راهی برای گرفتن آنچه می‌خواهد از بزرگسالان است. بعضی کودکان با فرد خاصی مانند مادر یا مادر بزرگ بیشتر این رفتارها را نشان می‌دهند تا با دیگر اعضای خانواده. این موضوع اهمیت برخورد یکسان و یکنواخت همه بزرگسالان در خانواده و اطراف کودک را نشان می‌دهد. اگر کودک در یاد که هر وقت و هر کجا پرخاشگری کند پیامد یکسانی متحمل می‌شود چنین رفتاری قطعاً کاهش می‌یابد.
بنابراین علیرغم علت پرخاشگری و بدخلقی کودک رعایت بعضی اصول می‌تواند موجب کاهش این رفتارها شود:

- در انتظارات خود از کودک و به کارگیری روشهای تربیتی در زمانها، مکانها و توسط افراد مختلف مانند مادر، پدر، مادر بزرگ و... تا حد ممکن یکنواخت عمل کنید. قابل پیش‌بینی بودن پیامد یک رفتار به کودک احساس امنیت می‌دهد و وی را از سر درگمی می‌رهاند و مشکلات رفتاری وی را کاهش می‌دهد .
- قوانین را به صورت روشن به کودک بگویید. او باید بداند احساس خشم و ناکامی طبیعی است ولی مرزهایی برای شیوه ابراز آن وجود دارد مثلاً زدن دیگران ممنوع است.

- در صورت پرخاشگری کودک از روشهای تنبیهی مناسب مانند منزوی سازی استفاده کنید.

- بر اثر بدخلقی و قشقرق کودک تسلیم خواسته‌های غیرمنطقی او نشوید. این رفتار کودک را نادیده بگیرید. (در عین حال ایمنی کودک را در نظر داشته باشید. اگر وی به کار خطرناکی دست زد بلافاصله باید مداخل کنید.)

- تلاش کودک برای ابراز مناسب احساسات ناخوشایند مثل خشم را تشویق کنید .
- موقعیتهایی که کودک بیشتر دچار بدخلقی و پرخاشگری می‌شود مانند زمانی که

خسته، گرسنه یا خواب آلود است را شناسایی کرده، توجه به نیازهای جسمانی و روانشناختی کودک را در برنامه ریزی‌های روزانه خود در اولویت قرار دهید .

ه - رقابت بین خواهر و برادرها رقابت و حسادت بین خواهر و برادرها از شایعترین مشکلات والدین محسوب می‌شود. این موضوع پدیده‌ای عالمگیر است و پدر و مادر را بیش از هر کس دیگر دچار احساس ناکامی و نگرانی می‌کند . گرچه بسیاری از کتابها توصیه می‌کنند که خواهر و برادرها را به حال خود گذاشته، در دعوا و درگیری آنها دخالت نکنیم، بعضی از بزرگسالان خاطراتی از بدرفتاری خواهر یا برادر خود در دوران کودکی بدون دخالتی از سوی والدین به یاد دارند که بسیار برایشان رنج آور است. بنابراین این با وجود طبیعی بودن رقابت بین خواهر و برادرها نظارت والدین بر شیوه تعامل و ارتباط فرزندان با هم اهمیت بسزا دارد.

توصیه‌های زیر در برخورد با رقابت و حسادت خواهر و برادرها کمک کننده هستند:

- اطمینان یابید که هیچ یک از فرزندان توسط خواهر یا برادر خود مورد سوء رفتار کلامی، جسمانی یا جنسی قرار نمی‌گیرد. قانونی در خانه برقرار کنید که خشونت از هر نوع نسبت به دیگران را ممنوع کند.

- از لقب دادن به کودکان پرهیز کنید. حتی لقب‌های خوب مانند هنرمند یا ورزشکار می‌تواند برانگیزاننده حسادت دیگر فرزندان شود و کودک را برای حفظ این لقب دچار اضطراب و ناکامی نماید.

- با کودکان طوری رفتار کنید که بفهمند هر یک دارای ویژگی‌های منحصر به فردی هستند که با دیگران متفاوت است. آنان را به صورتی غیر منصفانه با هم مقایسه نکنید.

- علاوه بر زمانی که با همه فرزندان می‌گذرانید با هر یک از آنان زمانی جداگانه هر چند اندک صرف کنید.

- بپذیرید که رقابت بین خواهر و برادرها طبیعی است. همه گاهی نسبت به خواهر یا برادر خود احساس خشم می‌نمایند در حالیکه بیشتر آنها در برابر افراد خارج از خانواده از یکدیگر حمایت می‌کنند.

- به خبرچینی کودکان پاداش ندهید و همیشه جانب یک فرزند را نگیرید. در صورت دعوای خواهر و برادرها؛ - حتی‌الامکان اجازه دهید خود آن را تمام کنند.

- اگر یکی یا هر دو بسیار عصبانی و ناراحت هستند دخالت کنید. آنها را از هم جدا کرده و کودکی را که آسیب دیده یا ناراحت است آرام کنید.

- طرف هیچ یک را نگیرید مگر آن که آنچه رخ داده دیده باشید. - هر دو کودک را تشویق کنید تا در باره احساسات خود و آنچه رخ داده صحبت کنند و از آنها بخواهید فکر کنند چگونه می‌توانند اختلافشان را بدون دعوا و درگیری حل کنند.

نتیجه گیری

1. در برنامه آمادگی قبل از دبستان آموزش مهارت‌های زیر باید مد نظر قرار بگیرد- :
2. در این سن اهمیت استفاده از بازی و بهره گیری از وسایل مناسب بازی برای کودکان مورد توجه است.

3. مشاجره ها مباحثه ها و گفتگوها بين شاگردان و يا بين آنها و معلمانشان مي تواند منشاء يادگيري و پيشرفت باشد.

● سخن آخر و ارائه پيشنهادات

- عده‌اي از والدين متأسفانه به تصور اينکه فرستادن فرزندان به مراکز پيش‌دبستانی باعث تنفر و زدگي آنها در سالهاي بعد مي‌شود از فرستادن فرزند خود به مراکز پيش‌دبستانی امتناع مي‌کنند، بايد گفت که اين تصور اصلا و ابدا مبناي علمي نداشته و تا کنون هم در هيچ جاي دنيا چنين چيزي مطرح نبوده و به اثبات هم نرسيده است. بلکه بالعکس فرستادن کودکان به چنين مراکزي نه تنها باعث تنفر و زدگي نخواهد شد بلکه آنها را آماده ورود به مراحل بعدي آموزش نيز خواهد نمود .

- از آنجايي که تربيت اجتماعي مطلوب و سازگاري با گروه‌هاي اجتماعي در تنهائي و بدون فراهم شدن فرصت‌هاي مناسب صورت نمي‌گيرد، اين فرصت‌ها هر قدر زودتر براي کودک فراهم گردد رشد اجتماعي او سهل‌تر خواهد شد از اين رو جدا شدن کودک از محيط کوچک خانه، ميگنازروي آوردن به محيط وسيعي است که هسته مرکزي آن را گروه همبازيها و همسالان تشکيل مي‌دهند. بخصوص که با ورود به اين دنياي جديد بر دامنه مراودات و آزادي کودک افزوده مي‌شود. لذا کودک را پيش از ورود به دبستان، به منظور کسب و توسعه سازگاري اجتماعي به کودکانها بفرستيد .

- با توجه به کوچک بودن محيط خانواده و محدوديت‌هاي آموزشي و پرورشي و از طرفي گسترده‌گي برنامه‌هاي آموزشي و پرورشي در مراکز پيش‌دبستانی لازم است که والدين در جهت تقويت و رشد شخصيتي و مستحکم نمودن پايه آموزشي فرزند خود در امر آموزش و پرورش تلاش نمايند .

- اغلب بدخلقی‌ها، لجاجت‌ها، عصبانيت‌ها و پرخاشگري‌هاي نوجوانان تظاهر معناداري از محروميت‌ها، محدوديت‌ها، فشارها و تنبيه گري‌هاي اعمال شده نسبت به ايشان در دوران کودکی است. به همين دليل شناخت ويژگي‌ها و نيازهاي اساسي کودکان پيش‌دبستانی و تلاش مستمر براي حسن تامين آنها با مهرباني، صميميت، خوشرويي و صبوري از برجسته‌ترين اصول در تدوين برنامه‌هاي پرورشي کودکان پيش‌دبستانی است. زيرا کودک کنجکاو در اين دوره اشتياق فراوان و ذهن آماده‌اي با بالاترين ظرفيت براي يادگيري دارد. بنا بر اين، چنانچه ويژگي‌هاي کودک را به خوبي بشناسيم، فرصت‌هاي زيادي براي فراهم آوردن تعاملی خلاق و پويا با او در جهت يادگيري خواهيم يافت .

- با در نظر گرفتن مهم‌ترين ويژگي‌هاي روان شناختي کودکان پيش‌دبستانی و نيازهاي اساسي آنان و با توجه به اهميت نقش حياتي مربي در اين دوره، شايسته آن است که در تدوين اهداف پرورشي و شکوفاسازي توانمندی‌هاي بالقوه اين کودکان، ضمن بهره‌مندی از وجود مربياني آشنا به مباني روان شناختي تعليم و تربيت، عارف به ويژگي‌هاي فطري و طبيعي کودکان، برخوردار از صبوري و خوشرويي، محبت و مهرباني، صميميت و خوش زباني، بصيرت و آينده‌نگري و تعهد و تقواپيشگي بيشتري ارزش براي پرورش و هدايت حس کنجکاو و تقويت مهارت‌ها، استعدادها و توانمندی‌هاي بالقوه کودکان در جهت توسعه رفتارهاي کنجکاوانه، هوشمندانه و

عقلانه آنان قائل شد .

- در نظر گرفتن مواردی مثل: بازی الگوبرداری و همانندسازی و علاقه کودکان به شادی و شعر و کلام آهنگین در برنامه ریزی آموزشی در مقطع پیش دبستان، از اهمیت اساسی برخوردار است و بدون آن نمی توان به موفقیت رسید .
- بهترین فرصت برای شناخت و درک سوالات کودک و جهت دادن به توانایی و تفکر خلاق او در کاربرد روش علمی و بنیان نهادن بینش علمی، مشاهده دقیق او در طی فعالیت های روزانه است .
- بهتر است آموزش را براساس فعالیت های خودجوش کودک و سوالات برگرفته از آن آغاز کنیم و آموزش های بعدی را بر بنیانی قوی و استوار بنا کنیم .
- محتوا و برنامه هایی برای آموزش کودکان پیش دبستانی از طریق متخصصان یا با مشارکت متخصصان، ارائه دهیم .
- با اطلاع رسانی گسترده و جامع از طرق مختلف، والدین را به اهمیت و اساسی بودن دوره پیش دبستانی آگاه کنیم .
- آموزش و پرورش با برنامه ریزی دقیق باید دوره پیش دبستانی را رایگان و جزء دوره دبستانی و گذراندن آن را ضرورتی برای ورود به پایه اول ابتدایی طراحی کند .
- در روش های تربیت دینی کودکان پیش دبستانی، با توجه به این که موفقیت چندانی در این زمینه حاصل نکرده ایم، تجدید نظر گردد .